

ספר

שיעורי

רבנו משולם דוד הלוי

על התורה

משיעוריו של מרן הגאון האמיתי

רבנו משולם דוד הלוי סאלאווייציק שליט"א

ראש ישיבת בריסק

בראשית-שמות

פעיה"ק ירושלם

שנת תשע"ו

מהדורה שלישית

פרשת בראשית

וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וגו'
כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ
ואדם אין לעבד את האדמה (ב. ה.)

יומר משאר עניני העולם, מנא ידעין לדבר
זה, ואהא מיימינן לקראי ללמד ד"ו.

ובטעמו של דבר שנשחנו הגשמים בענין
זה, יל"פ לפ"ד הגר"א (דברי
אליהו מענית) שביאר דהא דנקראת ירידת
הגשמים גבורות כדאיחא בגמ' ברכות (לג
א), וזה משום דכל עניני העולם יש להם
סיבה טבעית, דהפרי לומח מנח רקבון
הזרע באדמה וכו"ג בכל דבר, אכן הגשם
אין לו שום דבר המקובצו המכריח בדרך
הטבע שירדו גשמים ומתי ירדו וכמה ירדו,
כי אס רצון ה', ולכך נקרא הוא גבורות
עכ"ד. ולפ"ו עולה דחלוקה התפילה על
הגשמים מתפילה על שאר צרכי החיים,
דבכל צרכי החיים ועניני העולם התפילה
מסייעת להיות הדבר נולד ע"פ דרכי
הטבע, משא"כ התפילה על הגשמים היא
לבדה כל סיבת ירידת הגשמים, ועל כן
נתייחדו הגשמים משאר עניני העולם שאינם
באים אלא בתפילה.

ובגמ' בשבת (לא, א) 'אמר ר"ל מאי דכתיב
והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת
ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים וכו' ע"כ,
והביאו החוס' בשם הירושלמי דהוא משום

פירש"י 'ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם
אין לעבוד את האדמה ואין מכיר
בטובתן של גשמים, וכשנא אדם וידע שהם
זוכין לעולם התפלל עליהם וירדו ולמחו
האילנות והדשאים'. ומבואר דנתייחדה ירידת
גשמים שהיא תלויה בתפילה יומר משאר
עניני העולם, וכו"ג מלינו במסכת מענית
שנשעת עלירת הגשמים נתקנו סדרי תפילות
יומר מעל שאר צרכי החיים.

והנה בגמ' ריש מענית (ב, א) איחא 'ומנא
לן דבתפילה, דתניא לאהבה את ה'
אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה
שהיא בלבב הוא אומר זו תפילה, וכתיב בתריה
ונחתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש'. ופי'
הר"ם ודייקינן איזו היא עבודה בלבב שנשכילה
המטר יורד הוא אומר זו תפילה. וז"ל מהי
קושיית הגמ' מנ"ל דבתפילה, ואטו לא ידע
דתפילה מועלת לכל צרה. וביאר מרן ז"ל
דקושיית הגמ' הייתה על הענין המיוחד
שנחחדש ציריחת הגשמים שתלויים בתפילה

בביאור הלכה (סי' תרעב ד"ה כזה) מביא דברי הפמ"ג שאם אין לו שמן כשישיר ידליק בלא ברכה. וז"ע מאי שנא ממי שמדליק רבע שעה לפני שמכלה רגל מן הסוק דלכאורה מדליק בברכה, והיינו משום דגם חלק מהזמן הזה היה קיום מצוה, וא"כ גם חלק הראשון של הזמן היה קיום מצוה ולמה לא יברך.

ואולי י"ל דהפמ"ג חושש לשיטת תוס' דהמירוק השני לא ס"ל דאי לא אדליק מדליק, ולכאורה לפ"ז ה"ה במדליק אחר ששקע החמה ג"כ לא מדליק בברכה, ובשו"ע לא משמע כן.

הערות בריש פרק במה מדליקין

שבת (כ, ב) 'מנא הוסיפו עליהן של צמר ושל שער, ומנא דידן צמר מכוון כוויץ שער איחרכי מיתרין'. פירש"י 'מכוון כוויץ מפני האור ואין דולק כלל ואין שלהבת אוחזת בו ולא צריך למתנייה'. והקשו התוס' 'וא"ת מיון דמתניתין נמי סברה דצמר ושער פסולים להדלקה א"כ מאי הוסיפו, וי"ל דהוסיפו היינו טעמא מפני שאין מושכין השמן יפה, ומנא דמתניתין פסיל להו משום דצמר כוויץ ושער מתוך ולא איצטרין למתניי עכ"ל. (יש להעיר קצת בלשונם דלכאורה הא דאין מושך השמן הוא טעם של השמנים הפסולים ולא של הפחילות וכדאיחא בגמ' כא, א ע"ש).

ולכאורה יש ליישב קושיית תוס' באופן אחר, דהנה הא דמתן 'אין מדליקין' יש לפרש בשני אופנים, או שאינם ראויים להדלקה, והיינו שאינו מקיים צוה חובת ההדלקה, או יש לפרש 'אין מדליקין' שאסור להדליק בהם. וברש"י בכ"מ מביא כהגד הב' שיש איסור בהדלקתן, עיין רש"י (כ, ב ד"ה גושקרא) שכתב 'ואסור לעשות ממנו פחילה כדאמר בכל פסולי פחילות דמתניתין, וכ"כ עוד שם (ד"ה מהו דמיחא) 'לפחילה נמי קאסר לה'.

וטעם האיסור מבואר בגמ' שבת (כא, א) דאיחא החס 'אמר רב הונא פחילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול, אמר רבא מ"ט דרב הונא קסנר כנסה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, וביאר רש"י (ד"ה ומותר) דכיון דמותר להשתמש לאורה להכי אסור להדליק בה 'שמא ישו לזורך תשמיש', הרי שטעם האיסור הוא משום שמא יטה.

ולפ"ז יש ליישב קושיית תוס' הנ"ל, דלמנא דברייתא ד'הוסיפו עליהן' יש איסור בהדלקתן ככל הפחילות המזכרות במתניתין שאין מדליקין בהם, ומאותו טעם של שאר הפחילות שאין מדליקים בהם משום שהאש מסכסכת בהן, וזהו ש'הוסיפו' גם אמר ושיער, משא"כ מנא דמתניתין ס"ל דמתוך כוויץ ואין האור דולק בו כלל, ולהכי ליכא

איסור בזה כיון דלא שייך ביה שמא יטה, ומה שאין מדליקין בהם הוא רק משום שאינו מקיים צו חובת הדלקה ולהכי לא חנא לה במתניתין.

ולכאורה גם בלשון הרמב"ם (פ"ה משבת ה"ז) מבואר שיש בזה איסור, שכתב 'וכל הפחילות שאין מדליקין בהן בשבת עושין מהן מדורה וכו' ולא אסרו אלא לעשותן פחילה לנר בלבד' עכ"ל. ובאמת זה לשון הנרייחא (כא, א), וכ"כ בהלכות תמידין ומוספין (פ"ג הט"ו) 'כל הפחילות שאסור להדליק בהן בשבת אסור להדליק בהן במקדש במנורה וכו'.

אמנם נדעת הרמב"ם נראה דמש"כ שאסור להדליק בהם אין זה משום שיש איסור בהדלקתם, אלא יסוד האיסור הוא ביטול חובת ההדלקה, שהרי בריש פרק ה' מהל' שבת כתב דהדלקת נר בשבת אינה רשות אלא חובה, ובהמשך דבריו הביא את הדיוט של צמה מדליקין וצמה אין מדליקין, ומשמע ד'צמה אין מדליקין' הוא פירוט של הדברים שאינו יוצא בהם ידי חובת הדלקת נר בשבת.

וכן יש לדייק מלשון הרמב"ם (שם ה"ה) 'פחילה שמדליקין בה לשבת וכו' ולכאורה הול"ל שמדליקין בה בשבת כלשון הגמ', וכן בה"ח כתב 'שמן שמדליקין בו לשבת צריך שיהא נמשך אחר הפחילה וכו', ולא כתב בשבת, ומשמעות דבריו דפחילות

ושמנים הפסולים הפסול הוא בטוב לקיים מצוות הדלקת נר שבת, לענין זה שא"ל לקיים צוה מצוות הדלקת נר שבת, ומטריה אסור להדליק בהם.

וביבצא בזה מניט ברמב"ם (פ"ג מתמידין ומוספין הט"ו) שכתב 'כל הפחילות שאסור להדליק בהן בשבת אסור להדליק בהן במקדש במנורה', ובמקדש זה דין דלורייחא כמבואר בשבת (כא, א) דדרשין כן מקרא, ופשוט דכל האיסור הוא שבו אינו מקיים מצוות הדלקת המנורה, וה"ה כאן גבי שבת האיסור הוא שאינו מקיים מצוות נר שבת.

ובן מפורש בפיהמ"ש להרמב"ם ריש צמה מדליקין 'וטעם איסור ההדלקה באלו הפחילות הוא לפי שהאש אינו אוחז בהן, וכמו כן אלו השמנים אינם נמשכים אחר הפחילה וכו' ובכן יהיה אור הנר מלגש ומשך ויניחנו ויאל, וזה אסור לפי שהעיקר אלגש הדלקת נר בשבת מצוה (מוצה) עכ"ל.

במצא שלדעת הרמב"ם כל האיסור להדליק בשמנים ופחילות הפסולים הוא משום שאינו מקיים חובת דנר שבת, וזהו יסוד האיסור, ופשיטא שלפ"ז אין ליישב קושיית תוס' הנ"ל, כיון שלמנא דמתניתין נמי אין איסור בהדלקה אלא מחמת ביטול חובת ההדלקה. ומה שנבאר ליישב הוא דוקא אי נימא שיש איסור להדליק בפחילות אלו, או שפיר מתוך קושיית תוס' וכמש"ג דלמנא דמתניתין ליכא איסור בהדלקתן.